Neeme Lopp

Ehlvest, Platon ja „Lost Highway”

From: Toimetaja
! You may not know this sender
Sent: Friday, January 11, 2008 9:31:59 PM
To: Undisclosed-Recipients

Head Jüri Ehlvesti konverentsil esinejad!

Teatavasti palusin ma sügisel, et te saadaksite mulle oma konverentsil esitatud ettekannete põhjal tehtud artiklid 15. novembriks. Paraku palus ainult Neeme pikendust ja teistest polnud mingeid uudiseid.

Nüüd ma palun tõsiselt, et te nüüd kõige hiljem 11. veebruariks (kuu aja pärast) saadaksite mulle tekstid ära. Nagu öeldud, mahu ülempiir on 40 000 tähemärki, st 1 poogen. Tekstid võivad olla ka lühemad. Viitamissüsteemis paluks järgida Akadeemia süsteemi, st tekstisisest viitamist.

Tervitades
P.

Märkus toimetajale

Ma tahan vabandada. Ma plaanisin kirjutada korraliku artikli, aga kõik läks teisiti. Mulle tundus, et ma petan kuidagi Ehlvesti, inimest, keda ma pole kunagi tundnud. Ja siis tulid inglid ja muu. Ma mõtlen seda muidugi kujundlikult, umbes nagu „tuli suur vihm ja pesi kõik puhtaks”. Suur vihm? Mida ma jampsin. Ühesõnaga, ma tahtsin vabandada, et ma sooritasin sinu teadmata eksperimenti, milles ka sinul tuli teadmatult osaleda. Eksperimenti sellest, kui kaugele saab minna. Ja mis seal ees ootab. Noh, oli mis oli. Lisaks ma tahtsin hoiatada, et neid Akadeemia stiilis viiteid ma ei hakanud ikkagi sisse viima. Minu jaoks see kuidagi lõhub teksti, ja pole tegelikult oluline, milliselt leheküljelt need nüüd täpsemalt pärinevad. Nii et numbrid ma jätaksin välja, kaldkirjast piisab. Ma jagasin oma materjalid kuude alapunkti ja üritasin need reastada Tiibeti kuukalendri kohaselt. Lihtsalt, et ka omalt poolt toetust avaldada või nii. Siin nad on.

1

Kirjandus ja hing

Peab ajatsooni ära muutma. (GMT +01:00) Amsterdam, Berlin, Bern, Rome, Stockholm, Vienna. See ei sobi. Mis aeg siis nüüd on? (GMT +02:00) Helsinki, Kyiv, Riga, Sofia, Tallinn, Vilnius? Korras. Arvuti: Fujitsu-Siemens Si-1848. Microsoft Office Word 2007. Piraat. Kas mulle tullakse nüüd ukse taha? Tulgu. Niikuinii ei tea, kus ma elan. Või siiski? Laual Ehlvesti „Palverännak", märkustega. Peaks uue hankima, seda ei kõlba teistele lugeda anda. Piinlik ka, minu kirjaräbalad igal pool laiali. Või minu hinge? Või siiski minu hinge? Olgu, teen raamatu keskelt lahti, lk 84:

> *Ja ma pean niimoodi vastu pidama elu lõpuni? Ja elu lõpuni isegi nüüd, kus mu kohver on pakitud, kus mul tuleb minna. Elada tsölibaadis elu lõpuni veidrast psüühilisest vimkast. Olla truu surmani naisele, kes kleepis kokku mu rebitud kirjad. Või hoopis hinge. Kas pole siiski võimatu, et inimesel tõepoolest on hing! ON! Ärge hakake kohe jälle koertest rääkima. Ja ainuraksetest. Ja kolloidlahustest. Ja see hing võib inimkehast lahkuda veel palju aega enne keha surma.*

„Kas pole siiski võimatu, et inimesel tõepoolest on hing!" Juba selle lause vorm on kummaline. Ma ei saa aru, kas tegemist on väite või küsimusega, see lause tekitab minus ebamugavust. Ta puudutab kohta, kus on minu hing, aga ma ei suuda seda kohta lokaliseerida. Tõeline hing oleks justkui lahkunud ning alles jäänud üksnes mingid funktsioonid, mis toimivad hinge asemel, kuid on ise juba hoopis midagi muud kui hing. Või hakkavadki need funktsioonid tööle alles siis, kui tahetakse esile kutsuda kujutlust hingest, ainsast ja terviklikust hingest? Aga kuhu jääb siis hing? Kas pole ta siiski võimatu!

Ehlvesti „Palverännaku" puhul tundub tihti, et hing on selle juurest juba lahkunud ning teksti on lahti lõiganud ja kokku pannud hingetu aparaat, mis on lisaks valesti programmeeritud, st mille kogu tegevuse alguses on olnud eksimus. Kuid kui me suudaksime tükid õigesti kokku panna, siis tuleks hing tagasi, saabuks lahendus ja rahu. Kuid selgub: *hing polnudki kõige tähtsam. Midagi oli olnud muud, midagi väga-väga, eriti olulist.* Midagi, milleni me saame jõuda just alles siis, kui hing meid (kas või ajutiselt) maha jätab.

> *Hing võib meid maha jätta. Kui hing jätab maha mehe, siis jääb talle veel vaid mälestus, jääb kirjandus. Naisega võib midagi sama hirmsat juhtuda. Kuid temas sünnib uus väike hing uuesti iga kuu. Seetõttu on naine alati midagi enamat kui mees.*

Sel hetkel, kui hing meid maha jätab, sünnib kirjandus. Kirjandus on peaaegu nagu naine, temas sünnib uus väike hing uuesti igas fragmendis. Selleks et kaduda ja uuesti sündida. Kirjandus justkui simuleerib hinge, aga terapeutiliselt: *Kirjutamine kuidagi korrastab seda õudust. Ja see muutub talutavamaks*. Kirjandus kompenseerib hinge puudumist, ta korrastab selle imaginaarse tühimiku ümbrust, mis hinge kohale tekib, ning õudus, mille puuduolek võib esile kutsuda, ei tule kunagi otsustavalt lähedale. Teisisõnu, kirjandus annab meile maailma. See, mida peetakse hingeks, pöördub pidevalt enesesse tagasi ning varustab meid millegi nii ülevoolavaga, ükskõik kas rõõmust või õudusest, et see tekitab meis õõva, me ei suuda seda hallata ning peame selle eemale lükkama. Seega vajab inimene midagi muud, et maailm saaks püsida. Ehlvest näitab meile, et see muu võib olla kirjandus. Kusjuures Ehlvest ei tee vahet kirjandusel ja kirjutamisel, neis mõlemas leegitseb üks ja sama puhastustuli. Aga milline on see maailm, mis põlemise üle elab?

Ehlvesti jaoks on kirjandus nagu ebaregulaane ja ettearvamatu kuupuhastus, kus voolab välja tavapärane, fikseeritud arusaam maailmast ning esile kerkib teine võimalik maailm või maailma teine, millest tavapärane mõistmine keeldub. Kusjuures kirjandus ei ole vahend selle teise maailmani jõudmiseks, vaid kirjandus põhimõtteliselt ongi see teine maailm, kirjandus on paik, kus maailma teine saab toimida. Ka kujutlus ainsast ja terviklikust hingest kuulub tavapärase maailmakäsitluse juurde. Kuid mis on siis ikkagi nii hirmutavat üksnes hingele toetumises? See, et hinge puhul ei saa me kunagi olla kindlad. See, mida me peame hingeks, võib olla juba viga süsteemis. Et hing võib inimese juurest lahkuda, jättes talle kirjanduse, ei ole kõige hullem. Hullem on, kui inimese jätab maha kirjandus ja talle jääb üksnes hing. Sest mis siis, kui hinge sellisel kujul polegi? Kui ainust surematut hinge polegi seal, kus ta arvati olevat ning kõik on sõltunud ja sõltub edaspidigi hoopis mingitest veidratest psüühilistest „vimkadest". Kui me loodame üksnes hingele, kuid see, mida me hingeks peame, on tegelikult ekslik, miski, mis on hinge juurest juba ära langenud. Selles on „Palverännaku" tõeline õudus. Kirjutamine vähemalt suudab korrastada, kirjutamise puhul säilib *ainitine lootus, et kõige lõpus peatab meid imeline ratas, mis keerutab kõik valed sõnad õigeteks lauseteks tagasi*, hing võib aga osutuda lihtsalt petliku masina töötamiseks. Me arvame, et miski tuleneb hingest, see on viga, see on miski, mille hing on endast eemale tõuganud. Ning mis siis, kui see arvamus hakkab kontrollima kõiki elufunktsioone? Elada tsölibaadis elu lõpuni? Vireleda kanüülitondina veel aastaid? Selles mõttes võib kujutlus hingest osutuda petlikumaks kui kirjandus: kirjandus annab meile teise maailma, hing ei pruugi ent anda midagi, vaid jätta meid ilma maailmata. Maailmata oleku teine nimi on põrgu. Seetõttu valib Ehlvest alati kirjanduse, isegi kui see tähendab hinge väljavoolamist.

2

Reaalsuse taandumine

Ei tea, mitmes päev ma juba molutan siin? Aitab puhkusest. Mis ma siin kirjutanud olen? Mingi surematu hinge võimatus kirjanduses. Soust. Lugu on iseenesest lihtne. Mees tahab naise maha jätta, tema plaan tuleb kogemata välja ja naine jätabki ta maha. Kuid mehe elu muutub talumatuks, ta tahab naist tagasi. Hilja, mees põgeneb Iirimaale kalkuneid kitkuma, tuleb sealt tagasi ja satub hullumajja. Hullumajast lahkununa otsib lahendust moonivedeliku süstimisest ning sõidab siis Prahasse naisega kohtuma. Lünk. Mees on Gotlandil, et oma märkmetest raamat kokku panna. Kusagil vahepeal on meie tegelane kaotanud selle, mis tema maailma piiritleks, on kaotanud piiri. Aga kus? Piiri ümbritseb saladus. Saladus on muidugi naine, õigemini see, mida mees oli oma naise kohta teada saanud. Kuid see on kõneldamatu, seda on võimatu väljendada, see on liiga traumaatiline. *Kõige hirmsamate tunnete ruumi eksib sõna harva*.

Mingis mõttes võib öelda, et „Palverännaku" ainus tõeline sündmus on katse hinge olemasolu kontrollida, vaadata, kas see ei osutu hoopis lõksuks, mille on tekitanud mingi eksimus. Mehe elu on juhtinud fantaasia, et kui ta on oma naisele surmani truu, siis tema hing ei põle ära, vaid jääb alles ning on valmis igaveseks eluks. Seda fantaasiat peab ta kõige olulisemaks, oma hinge enda testamendiks. Nüüd soovib ta oma fantaasia proovile panna: kui ta suudab olla füüsilises vahekorras atraktiivse noore naisega, kui see ikkagi pakub naudingut ning vaim ei pane kätt ette, siis pole enam millegi pärast muretseda, ta võib naise maha jätta ning lahendada kõik lihtmenetluse korras. Kuid tegelane ei arvesta, et fantaasia pole asi, millega võib kergekäeliselt ümber käia kui mingi instrumendiga ning seda oma tahte järgi painutada. Psühhoanalüüsi järgi on üks fantaasia rolle meie reaalsuse koos hoidmine, selle sidustamine. Reaalsust reguleerivad sümboolsed fiktsioonid, ning kui need eemaldada, reaalsus laguneb. Kui reaalsuselt võtta fantaasia tugi, siis ei saavuta me mingit kõrgemat reaalsust, meile jääb üksnes mingi hirmutav reaalne (hing?), mis on liiga traumaatiline, et seda saaks tavalise reaalsusena vastu võtta. Sellises reaalsuses pole „minu" jaoks kohta, isegi mitte surmas, vaid ma olen *laskumas elusate kehade hauda*. Nii juhtub „Palverännakus", et just sel hetkel, kui armuvahekord peaks jõudma kõrgpunkti, kaob järsku fantaasia tugi ja tegelase reaalsus laguneb. Lagi tema pea kohal ei tundu enam direktori kabineti lagi, vaid *postmortaalne kühm*, naise jalgevahe, mis enne tulbina tema ees avanes, tundub järsku olevat *plastikust* või *determineeritud rakkudest* või mitte kummastki. Vahekorrast, mis ometi oli alanud nii paljulubavalt, saab mõttetu sonkimine. Kui võtta reaalsuselt fantaasia tugi, jääb järele üksnes korduvus.

Mis jääb siis tegelasel üle? Kuidas ennast kokku võtta? Panen teleka mängima. Telekast kostub mingi hääl, see on Žižeki hääl. Žižek räägib: *Kui miski muutub liiga traumaatiliseks, liiga vägivaldseks, isegi liiga ülevoolavalt rõõmsaks, nii et see hak-*

kab varjutama meie reaalsuse pidepunkte, peame me selle fiktsionaliseerima. Just see juhtub „Palverännakus". Kuna kogu raamat on üles ehitatud läbivale traumaatilisele kogemusele, mis tahab tulla nii lähedale, et sellest pole võimalik kõnelda, asendavad selle fiktsioonid. Fiktsioonid on ainus viis, kuidas me saame läheneda kogemusele millestki reaalsest, ilma et see muutuks talumatuks. Tavaliselt ei pane me fiktsionaalsuse rolli tähele, kuid see muutub tajutavaks piirsituatsioonides, sellistes situatsioonides, mille eksemplar on „Palverännak". Et jõuda selleni, mis on reaalsem kui reaalsus ise, nii reaalne, et see ei saa reaalsusena üleüldse ilmneda, kuna see tõugatakse eemale, tuleb meil reaalsust simuleerida, muuta selle talumatud sõlmpunktid fiktsionaalseks.

Seetõttu ilmneb Jüri Ehlvesti „Palverännaku" maailm meile kui müsteerium. Kuna see koosnebki talumatutest sõlmpunktidest, on reaalsus siit kogu aeg pagendatud. „Palverännak" esitab meile radikaalsel kujul, kuidas tavapärane kujutlus reaalsusest taandub. Ühelt poolt asendub reaalsus fiktsioonidega, fantaasiatega. Selline maailm on ebareaalne (*unreal*), viirastuslik, sõna on siin fantaasia sümptom. Teiselt poolt taandub reaalsus nii, et seda kadu ei kompenseeri midagi muud. Maailm muutub reaalsusetuks (*disreal*), sõna hajub, sest tal pole enam ühtki pidepunkti. „Palverännak" näitab meile, et taandumine on reaalsuse otsustav dimensioon. Reaalsus sõltub fiktsioonide ja fantaasia toimimisest, mis reaalsuse justkui eemale lükkavad, kuid see pole mingi ajutine viga, vaid on tegelikult asjade „normaalne" seis. Tegelane otsustab kontrollida, kas tema hingekujutlust pole kusagilt alates hakanud segama mingi eksimus, kuid ta ei arvesta, et alguses ongi eksimus. Maailmal tervikuna pole ratsionaalset alget, vaid maailm voolab välja irratsionaalsest allikast.

3

Puruksrebitud kirja juhtum

Mitte see, mis inimese sisse
tuleb väljast, ei rüveta teda,
vaid see, mis tuleb tema seest.

Matteuse 15:11

From: Toimetaja
Sent: Sunday, May 11, 2008 2:13:20 AM
To: Neeme Lopp

Tere Neeme.

Ehlvesti artikli viimane tähtaeg on 15. mai. Palun saada ära.

P.

Mitmes kiri see juba on? Kolmas? Huvitav, kas peaks andma mingit lootust või on valelootuse andmine vale. Kuid kas lootus saab üldse olla vale? Lootus on ju ikka lootus, isegi kui seda ei taga miski. Valelootus on kindel teadmine, mis vorm võtta selle jaoks, mida tegelikult ei tule. Kuid vähemalt on see midagigi kindlat. Olgu, tegelikult pidin ma ju kirjutama juba ammu peetud ettekande põhjal. Kusagil siin arvutis peaks see alles olema. Üks hetk, siin see ongi: Ehlvest, Platon ja Twin Peaks – ettekanne.doc. Vean sealt midagi siia faili, siis on kohustused täidetud, julgeb inimestele jälle otsa vaadata.

Mulle tundub, et Ehlvesti kriitikut (kes ei ole samuti keegi muu kui lihtsalt lugeja) on ilmselt kõige enam segadusse ajanud Jüri Ehlvesti kirjutamismeetod ning ma usun ja loodan, et keegi tänastest kõnelejatest pöörab sellele konkreetsemalt ka tähelepanu. Sest ma ise kõnelen üksnes Jüri Ehlvesti viimasest raamatust „Palverännak", õigemini ühest näiliselt väikesest detailist selle juures. Ometi võib ka see väike detail ehk pakkuda vähemalt ühe juurdepääsutee Ehlvesti müsteeriumisse, mis meid täna siia kokku on kutsunud. See detail puudutab kirjutamise ja hinge (psyche) vahekorda.

Aitab, pole vaja ennast korrata. Aga mida see detail siis tegelikult puudutas? Õigemini oli tegemist ühe stseeniga. Kui peategelane on otsustanud oma naise maha jätta, kirjutab ta talle mitu lahkumiskirja, kuid kuna ükski neist pole tema arvates sobiv, rebib ta need puruks, viskab kuhugi ära ja lahkub pooleks päevaks. Kui ta tagasi tuleb, on naine kirjade tükid üles leidnud ja need uuesti kokku sobitanud, seejuures asetanud isegi kronoloogilisse kirjutamisjärjestusse. Lugenud kokkupandud kirju, lubab naine järgmisel päeval lahutuse sisse anda. Mees püüab küll selgitada, et kirjad polnud ju mõeldud talle andmiseks, polnud enam tõsised, sest need olid puruks rebitud. Naine sisistab ent ürgse kibestumusega: *Aga sa mõtledki nii, sa mõtled nii!* Mida mees tegelikult mõtles, ei suuda ta naisele seletada.

Küsimus on selles, et mees ja naine suhtuvad kirja erinevalt. Mehe jaoks laguneb tõeline tähendus pärast sõnade kirjapanemist kohe koost. Kuigi ta kirjutas kirju suure kirega, jäid alles üksnes üldised ja hingetud tähed, *üle iga kirja tipnesid ülisaamatu „üldise" üütäpid*. Kuna korrata saab ikka neidsamu tähti ja kõnekäände, tundus kirjapandu talle alati vajaliku jõu ja meeleheiteta. Kirjad tuli puruks rebida, sest nad esindasid kõike, mis kirja juures on halba, sellist kirja, millest kõneles juba Platon. Peaks veel ettekannet tsiteerima.

> Platoni „Phaidroses" esitab Sokrates müüdi Theuthist, jumalusest, kes avastas numbrid ja arvutamise, geomeetria ja astronoomia, kabe ja täringud ning ka kirjatähed. Theuth läks avastatud kunste Egiptuse valitseja Thamose juurde näitama, kes küsis talt, mis neist igaühest kasu on. Kirjatähtede kohta ütles Theuth, et see leiutis teeb egiptlased targemaks, sest see on mäletamise ja tarkuse rohi. Kuningas aga vastas, et see leiutis toob hoopis nende hingedesse, kes seda on õppinud, unustuse, sest nad hülgavad mäletamise ning usaldades kirjapandut, meenutavad välise ehk võõraste märkide põhjal ja mitte seestpoolt, iseenesele ehk oma hingele toetudes.

Ma ei suuda rohkem tsiteerida. Ka minu hinge on tähemärgid toonud unustuse, ma ei tunne enda ja ekraanil oleva vahel paternaalset suhet, need tähemärgid on mulle tuttavad, aga jutt võõras. Samamoodi „Palverännaku" kangelase puhul. Talle tundub, et naine püüab pelkadest välistest märkidest välja lugeda midagi, mille loomuse kohta oleks mees justkui oma hinges tõeni jõudnud. Mehe jaoks on kirjutatud ja hiljem puruks rebitud kirjad aga unustuse rohi, halb kiri, midagi lootusetult väljaspoolset. Olles küll justkui õigesti kokku pandud, vaikivad nad nüüd ega vastuta millegi eest, mis neis kirjas. Vastutama peab mees, pealegi enda meelest oma hinge surematuse hinnaga, ning see käivitab kogu „Palverännakut" läbiva hinge ja kirja dihhotoomia, situatsiooni, kus mees hülgab kirjapandu ja läheb kontrollima oma surematu hinge olemasolu.

Kuid selle stseeni juures on oluline, et mees ei visanud puruksrebitud kirju ära, vaid jättis kirjarebendid alles. Miks? *Ma hoidsin rebendeid alles, sest nad meenutasid mulle mu hinge*. Aga kuidas peaks siis mees meenutama, mida ta tegelikult mõtles, mitte võõrastele märkidele toetudes, vaid seestpoolt, loomulikult, oma hingele toetudes, kui talle vaatab sealt vastu samuti midagi puruksrebitud kirja sarnast? Morrissey laulab kõrvaltoas: *Nature is a language – can't you read*. Aga kuidas lugeda seesmist kirja, justkui kõige loomulikumat kirja, hingekirja, kui see on puruks rebitud ning tegelane ise ei oska seda enam kokku sättida? Ainus võimalus on, et selline lugemine peab endast kujutama selle kirja uuesti kirjutamist. See peaks nüüd olema hea kiri, tõe kiri, mida kirjutatakse otse hinge, ülesehitav, korrastav ja leevendav kiri samaaegselt, mis laseb hingel olla kantud asjade loomu lähedusest, puhta loomulikkuse kiri, mille puhul ei saa lahutada kirjutamist ja kirjutamise objekti. *Üks asi on kirjutamine, teine on naine, keda sa piiritult armastad. Neid kahte asja ei saa lahutada. Rohkem pole põhimõtteliselt midagi vaja, asjakese, millega kirjutada, leiab alati*. Kuid ka see „kiri" on kantud puuduolekust ja unustusest, ta ei suuda olla loomulik, sest ka temal puudub kindel alge, millele toetuda. Ta püüab saavutada seda, millele ta alati juba oleks pidanud toetuma, hingele. Hing pole selle kirja jaoks aga rohkem kohal kui puruksrebitud kirjatükkides, hingekiri kihutab ennast igal pool edasi paljundama, kiinduma väikestesse detailidesse, olulist vahele jätma, nii et tõelise hinge asemel saavutatakse psüühiliste vimkade lõputu jada. Kiri osutub nüüd jälle justkui väljaspoolseks, aga seekord teistpidi. Nüüd pole kiri see, mis hingest eemaldub, vaid hing eemaldub kirjast, mis võtab üle hinge koha.

Mida see kaht tüüpi kirja paradoks „Palverännakus" meile ütleb? Või mida see õpetab? Seda, et eristus sisemine/välimine võib osutuda kohatuks. Ehlvest demonstreerib meile, kuidas piir sisemise ja välimise vahel tähelepandamatult kustub. See ei tähenda sulgumist solipsismi, ei tähenda, et jääks alles üksnes tegelase teadvus, kõik oleks üksnes tema segadusse viidud aju sünnitis vms. See tähendab, et kõik, mis üleüldse on ja mida nimetatakse asjade tegelikuks eluks, pole kunagi koosnenud muust kui kirjast, kuidas selles pole kunagi olnud muud kui lisandused ja asendused. Inskriptsioon hingesüsteemis on alati juba sünnitanud inskriptsiooni kõiksugustes tähendustes, kaasa arvatud kirjapandud tähemärkides, on kirjutanud oma mustri kogu olemise pinnale. Vähemalt oleks võinud sellise arusaamiseni jõuda Jacques Derrida, kui ta oleks juhtunud 1960. aastate lõpul „Palverännakut" lugema.

Kuid mis on lõpuks selle kõige tulemus? Tulemus on ainus kindel tõde armastuse kohta.

AINUS KINDEL TÕDE ARMASTUSE KOHTA

Sa saad haiget.

4

Ainus kindel tõde armastuse kohta

Tavalisele inimesele on surm kõige kindlam asi elus. Surm on selline võimatus, mis muudab võimalikuks kõik, mis jääb inimese ja surma vahele. Kuid armastaja ei ole tavaline inimene. Armastaja on *juba* võimatuse seisundis („see ei saa niimoodi edasi minna", „ma ei kannata seda enam välja"), kuid see seisund laiendab ennast edasi kuni lõpmatuseni. Armastajat vaevav deemon eitab lõplikkust. Kõik kestab edasi, kuid justkui järelmäng, elu teispool elu. Armastus on alati faktijärgne, kõikide faktide järgne. Edasi ei tule fakte, vaid ainult eelneva mutatsioonid. Tavaliselt ilmnevad need keelefiguuridena: keeleliste väljapurskumiste või tiraadidena, verbaalsete hallutsinatsioonidena, nartsissistlike loengutena, millel pole kuulajat. Sest kes see ikka hüsteerikut kuulab, mina ka ei kuulaks (nagu tõdes Mati Unt). 2006. aastal kirjutasin ma „Palverännaku" arvustuse just sellest vaatepunktist. Netis peaks ju üleval olema. Nihutan *wireless*-kelku paremale, äkki siin on levi. Ahhaa, see ütles nii:

> Kas me saaksime siis väita, et „Palverännak" ei kõnele meile millestki, mida saaks mõnesse mõistesse kokku võtta? Mitte päris. Hoolimata mitmetest reservatsioonidest võib „Palverännakut" vaadelda kui armastusromaani, „Palverännak" kõneleb meile armastusest. Aga „armastus" ei ole selle raamatu teema, tema ekskursside lähtepunkt. Armastus on hoopis see imaginaarne saba, mis „Palverännaku" figuuride liikumisest ja hajumisest järele jääb. Ühel või teisel moel on need armastuse figuurid, millega lugeja „Palverännakus" kokku puutub ning mis kujutavad endast armastaja kapriise ja ilmnevad tema keelepahvatustena. Kuid tegemist ei ole „heleda, helge armastusega", armastus on siin vägivaldne, miski, mis on armastajale täiesti kontrollimatu, piiritlematu, tema haardeulatusest väljas, ohtlik.

Armastus on ohtlik muidugi seetõttu, et projitseerides end teisele sellise jõuga, ei suudeta end enam millegi muu külge siduda. Libiido sulgub armastatu ümber, kes kujutab endast nüüd tegelikult üksnes armastaja iha eripära. Siin toimub armastuse perversioon: armastaja ei armasta armastatut, vaid oma armastust ennast ning püüab seda pikendada. *Ma tahtsin lahti saada endas kõigest, mis ei armastanud Sind. See sünnitas halba.* Kujutluse armastatust asendab kujutlusvaru, mis end ise paljundab (nt fiktsioonide abil) ning armastajat kaitseb: ma armastan nii, et see, mida mul pole (armastatu), ei saa mulle liiga teha. Libiido sulgumise teine nimi on hullumeelsus.

Sellisest hullumeelsusest kõneleb Roland Barthes oma „Armudiskursuse fragmentides" ning sellise hullumeelsuse avab meile ka „Palverännak". Juba üle saja aasta on peetud enesestmõistetavaks, et hullumeelsus sisaldub Rimbaud' lauses: „Ma olen keegi teine." Barthes'i jaoks on armastaja hulluses asi hoopis vastupidi. Sulgumine enesesse, võimatus seda takistada, on see, mis mind hulluks ajab. Ma ei suuda olla keegi teine. Ma pole hull mitte seetõttu, et ma olen erisugune, vaid kuna ma olen igasugusest sotsiaalsusest lahti kistud. Selline on hulluse õppetund ka „Palverännakus". Hullus ei ole mingi unikaalne patoloogia, vaid täielik sotsiaalsuse puudus, täielik üksindus. Universum luuakse hetkel, kui ma tajun, et ma ei saa valida ühegi teise ruumi vahel. Sel hetkel, kui ma ei saa enam valida ühegi rolli vahel, kui kõik minu erinevad minad viitavad ühele ja samale ihale, kui kõik mu teadvuse registrid tahavad sedasama mida mu keha, sulgun ma oma hullumeelsusse. Mind on maailmast välja visatud, abjekteeritud. Kogu väljaspoolne maailm näib mulle üldistatud hüsteeriana, käitub minu suhtes hüsteeriliselt. Ma ei kannata seda enam välja.

5

Silm

Ta ei nutnud, vesi voolas ta silmast.

Tuntud arusaama kohaselt on silmad hinge aknad, peeglid vms. Aga kui „Palverännakus" ei õnnestu hinge asupaika lokaliseerida, mis saab siis silmast? Silm jookseb justkui välja, tegelane ei taju silma silmana. *Just tunne, et silm jookseb välja, oli Elbet eriliselt joovastanud*. Silm ei ole enam nägemisaparaat, vaid suvaline kehaosa. Silma kaudu ei nuteta, vaid sealt voolab üksnes vesi. Ehlvesti tekst ise on põhjus, miks silmaga saab niimoodi ümber käia, sest Ehlvesti tekst pole ehitatud ühelegi vaatele, seda ei hoia koos ükski silmatagune kese. Me ei leia siit peaaegu ühtki kirjeldust, mida oleks võinud näha silm. Silm pöördub ümber ja vaatab sellesse kuristikku, mis jääb silma taha ja kus peaks asetsema hing. Aga tulemuseks ei ole sisekaemus, sest kuna pole silma, pole ka selgepiirilist hinge, mida kaeda. Hinge asemel paistavad fiktsioonid, mis töötavad justkui masinlikult. *Kes ma olen. Kas sellise otsingumootori saaks teha, mis mu enda üles leiaks, kui see kaduma on läinud?* Pilk, mis vaatab hinge kuristikku, vaatab samal ajal justkui tegelasest läbi.

Aga ma olen seda juba kuskil kuulnud. Žižek rääkis siin just midagi sarnast, kui ta kõneles David Lynchi filmi „Lost Highway" lõpustseenist. Muidugi, Lynch ja „Lost Highway" sobivad Ehlvestiga niikuinii hästi kokku. Kumbki neist ei esita meile üldiselt maailma, vaid müsteeriumi, mida juhib mingi kaadritagune teine. Me tunneme ennast ebamugavalt, samas naudime seda kergust, millega teine meiega

ümber käib. „Palverännakus” on kaks sellist kaadritagust momenti: esiteks eespool mainitud saladus naise kohta, teiseks lünk, mis asetub Karuna tankla kohale. Mõlemal juhul jäetakse mulje, et nendes puuduolevates kohtades asetseb too imeline ratas, mis kõik õigeks keerab. „Lost Highways” etendab teist salapärane mees, kes teab justkui liiga palju, näeb justkui liiga palju, suudab justkui liiga palju. Kuid muidugi ei kujuta teine endast tegelikult müsteeriumi lahendust. Teine märgib just seda kohta, millest kaugemale pole võimalik minna ning kus kõik pöördub tagasi sinu poole. Teine näitab, et selle iha vastas, mille lugu ise on tekitanud, iha lahenduse, terviku, hõlmatavuse jmt järele, teisisõnu sümboolse võimutahte vastas, haigutab tühjus. Netiaken on veel lahti, kopeerin:

Ehlvest mängib siin lugejaga kaksipidist mängu. Ühelt poolt innustatakse lugejat endale järgnema, mõistetavat tervikut moodustama („Kauem ei saa keerutada. Ma pean oma loo peatükkidesse jagama”, lk 38; „Ärgem unustagem, et põhiülesanne on siiski lugu ära jutustada”, lk 64). Aga tegemist on lõksuga – tervik, lugu, saladus, pole mitte ainult saavutamatud, vaid neid polegi olemas, ka mitte „Palverännaku” piiridest kujuteldavalt väljapoole jäädes. Ehlvesti tekst liigub kogu aeg mööda pinda, jättes pidevalt mulje selle all kumavatest sügavustest, kuid kui lugeja proovib neid sügavusi uurida, näeb ta peegelpildina oma kimbatust.

Tagasi „Lost Highway” juurde. Pool filmist toimub fantaasiaruumis, kus peategelase *alter ego* iha täitumisele (milleks on loomulikult vahekord kauni naisega) lükatakse ette erinevaid takistusi. Filmi lõpus juhatab naine mehe kutsuvalt kummalisse majakesse, kuid majas võtab teda vastu toosama müstiline mees, kes vaatab läbi filmikaamera otse tema poole. See positsioon iseloomustab ka „Palverännaku” silmatagust. „Palverännakut” jutustaks justkui keegi, kes seisab peategelase vastas ning vaatab tema poole kaameraga, mis on nagu tagurpidi pöördunud silm. See on nagu keegi, kellel on otsene sissepääs tegelase siseellu, kes vaataks tegelase sisse, aga samal ajal ka temast läbi, isegi läbi paberi, otse sinu silmadesse.

6

Oht

From: Toimetaja
Sent: Monday, June 30, 2008 11:56:30 AM
To: Neeme Lopp

Tere, ja siin tuleb ähvarduskiri Ehlvesti asjus. Palun saada KOHE ära, nii mulle kui M-ile.

P.

On aeg otsi kokku tõmmata ja täpsustada selle kirjutise adressaati. Selle kirjutise adressaat oled Sina. Ma ei tea õieti, miks Sa seda siiani oled lugenud, kuid ma tean, et Sa oled seda teinud. Sellepärast ma nüüd niimoodi otse Sinu poole pöördungi. Ja kui Sa oled taibukas, siis Sa oled end juba praeguseks ära tundnud.

Miks on Ehlvesti „Palverännak" üleüldse oluline? Sest see puudutab üht kõige olulisemat kirjanduse kohta käivat küsimust: „Mis juhtub sel hetkel, kui algab kirjandus?" Kas see „juhtumine" kujutab endast mingit üleminekut või psüühilist läbimurret, hetke, kus liha saab sõnaks, või, vastupidi, sõna lihaks? Mis kokkumäng käib hinge ja kirjanduse vahel? Ehlvesti „Palverännak" seisab pidevalt piiril kirjanduse ja selle vahel, mis veel ei ole kirjandus, samuti kirjanduse ja selle vahel, mis üleüldse ei ole kirjandus. „Palverännak" ongi selle piiriga mängimine. Siin on palju teksti, mis justkui ei kuuluks kirjandusse, kuid mis läheb märkamatult selleks üle, mis hõivab kirjanduse koha. Ehlvest tõmbab su oma mängu. See on, justkui kirjandust enam polekski, aga tema raam jääb alles, pjedestaal, millel kirjandus seisab, jääb alles. Kui ma loen, siis miski segab mulle alati vahele. Väljas sõidab rong, keegi helistab, kohustustekoorem tuletab ennast meelde. Puhast lugemist pole. Aga mis siis, kui segab vahele teksti sees? Või kas see on enam segamine, kui me ei saa aru, millele vahele segatakse? Ma tean, et iga kirjandusteos on natuke rohkem kui lihtsalt kirjandus, rohkem kui kirjandus institutsionaalse žanrimääratlusena. Ehlvesti „Palverännak" on seda erilisel moel, sest „Palverännakul" õnnestub „olla rohkem", nii et ta on samal ajal ka natuke vähem kui kirjandus.

Ja siin seisneb Ehlvesti ohtlikkus. Tema tekste võidakse kippuda mitte tõsiselt võtma. Need oleks justkui ainult mäng, sõnavada, mille ainus eesmärk on lugejat ninapidi vedada ning millest suudavad mõnu tunda ainult need, kes mänguga kaasa lähevad, Ehlvesti pettuse omaks võtavad. Žižeki hääl ja kujutis ekraanil arvavad, et tegemist on üldisema probleemiga: meie põhilised pettekujutlused ei tulene tänapäeval sellest, et me võtame fiktsioone liiga tõsiselt, st elame väljamõeldud fantaasiamaailmas vms, vastupidi, probleem on selles, et fiktsioone ei võeta liiga tõsiselt. Arvatakse, et miski on üksnes mäng, aga see pole. See on

tõelisem kui see, mida peetakse reaalseks. Fiktsioonid avavad meid meie tõelisele „minale", ning võib-olla isegi sellisele „minale", mida me ise ei julge endale tunnistada. Nagu öeldud, Ehlvest tõmbab su oma mängu, kuid nii, et sellest saab sinu mäng. Selles pole enam midagi distantseeritut või mittetõsist. Aare Pilv peab raamatu tagakaanel tõdema, et sai Ehlvesti üle doseerides unehäired. Mina olen seda juttu siin kirjutanud igaviku. See kõik on Ehlvesti seatud lõks, mängu tõsiselt võtmise ja tõsiduse mängulisuse lõks. „Palverännak" ütleb meile korraga: võta kõike tõsiselt / ära võta midagi tõsiselt. Ainult et meile ei saa ette öelda, mis see „midagi" täpselt on, mida tuleb/ei tule tõsiselt võtta. Ja eks ole veider, et Ehlvest on sattunud olema see šamaan, kes meile seda kuulutab.

> *Praegu, siin maailmas, oleme me nagu alasti kalkunid konksude otsas, aga kui me jõuame õnnelikult lõpuni, siis seal, sealpool lõppladu, seal oleme me õunu täis, me oleme kuldsed, meid kantakse kallitel alustel, õnnelikud naised ohkavad meid nähes, lapsed rõõmustavad. Küünlad säravad, on pidu. No nii, see oli siis nüüd minu metafoor igavesest elust. Ma olen ikka täitsa haruldane, eks ole, veider, et just minu kätte kirjapulk on usaldatud.*

Tõepoolest.

Epiloog

Pilved on pealtpoolt vaadates nagu lihtsalt üks suur vatitekk, mis valvab, et inimesed oma unenägudest üles ei ärkaks. Lennuk hakkab nüüd maanduma, ma pean lõpetama. Ajatsooni võib tagasi muuta. Mu naine ei lubanud mul seda tööd enam seekord Berliini kaasa võtta, niikuinii on see raamat tal septembrist saati silme all tolgendanud. Kaugemale ei saa ma enam minna. Mida see Kolmjalg „Palverännakus" ütleski? Kolmjalg ütles: *Armasta oma naist*. Ja Kolmjalal oli alati õigus.

Kirjandus
B a r t h e s , Roland 2002. *A Lover's Discourse*. London: Vintage
D e r r i d a , Jacques 1967. *De la grammatologie*. Paris: Minuit
E h l v e s t , Jüri 2005. *Palverännak*. Tallinn: Tuum
L o p p , Neeme 2006. See miski, mis pole enam kirjandus, see, mis liigutab. – *Vikerkaar*, nr 12, lk 112–115
P l a t o n 2003. Phaidros. – *Platon. Teosed I*. Koost Marju Lepajõe. Tartu: Ilmamaa, lk 285–387
Filmid
Lost Highway. Režissöör David Lynch. Stsenaarium David Lynch ja Barry Gifford. Asymmetrical Productions, 1997
The Pervert's Guide to Cinema. Režissöör Sophie Viennes. Stsenaarium Slavoj Žižek. Lone Star Productions, 2006
Muusika
The Smiths. Louder Than Bombs. Sire, 1987